

Abstract. *The author analyzes the destiny of a man and humanity through the prism of mathematical concept of squaring the circle and identifies the infinity of humanity as a biological species on the planet Earth through the set of destinies of mortal people in the context of poetic interpretation of cosmogonical and eschatological myth by Borys Oliynyk.*

The principle of the circle is the main principle of the creation of the world in Borys Oliynyk poems. It is the most widespread geometric symbol, which embodies the world model or organized space – universe, among mythopoetic symbols. A circle personifies the idea of togetherness, infinity and completeness. A circle as a figure, which is created with the regular curve line without the beginning and ending, is oriented at any point on a definite non-visual centre ... A circle limits final internal space, but circular motion, which creates this space is endless. A circle is a symbol of harmony and endlessness, which, in the first place, is connected with the world of nature.

Certainly, the humanity as a part of nature also exists beyond the laws of the circle. An individual lives by other laws, by the laws of square. Within the frames of the square, the life of this individual is written in since birth (a square cradle) and up to death (a grave, a coffin in the form of a rectangle).

Thus, the circle is the main principle of the creation of the world in Borys Oliynyk poems. It is the most widespread geometric symbol, which embodies the world model or organized space – universe, among the mythopoetic symbols. A circle is a symbol of harmony and infinity, which, in the first place, is connected with the natural world. People also consider themselves the part of the everlasting natural circulation, but it is not true. Certainly, the humanity as a part of nature also lives by the laws of the circle, but an individual lives by other laws, by the laws of the square. Within the frames of the square, the life of this individual is written in. In Borys Oliynyk's geometrical symbols of creation of the world, a circle and a square are at dualistic antagonism and cannot be grouped in squaring of the circle.

Keywords: *the tree of life, circle, square, universe, chaos, space, geometric symbol, togetherness, infinity, harmony, nature, dynamics of light, principle of circle, mythologem*

УДК 821.161.2

ІВАН ФРАНКО ПРО ВІЗАНТИЗМ І ЙОГО ВПЛИВИ НА УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ

**ПОЛІЩУК Володимир Трохимович, доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури та компаративістики Черкаського
національного університету імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси)**

E-mail: kaflit@ukr.net

Анотація. *На основі аналізу багатьох літературознавчих праць І. Франка в статті аналізуються його судження про вплив візантизму на різні сфери духовного життя Київської Русі, насамперед на літературу того часу. Перш за все відзначається та значна увага, яку український вчений приділяв порівняльному підходу до оцінки літературних явищ. У цьому контексті І. Франко аналізував і оцінював явище візантизму і його вплив на давню українську (українсько-руську) літературу, при цьому добре вивчивши і досить високо оцінивши візантологічні дослідження К. Крумбахера.*

Перш за все І. Франко вказував на візантійську «присутність» на Русі ще до прийняття християнства. По-друге, всупереч панівним в його час критичним судженням щодо впливу візантизму на нашу писемність І. Франко на основі конкретних явищ і фактів говорив про конструктиви такого впливу. При цьому він доказово полемізував із багатьма відомими європейськими і російськими вченими.

© В. Т. Поліщук, 2016

Ключові слова: Іван Франко, Візантія, візантизм, Карл Крумбахер, впливи, українсько-руська література, порівняльні студії.

Актуальність (Introduction). Авторитетний і глибокий дослідник українського давнього письменства, Іван Франко, звичайно ж, ніяк не міг обминути увагою такої важливої проблеми в кожному літературознавстві, якою є міжлітературні взаємини і впливи. Концептуальне судження щодо цього він висловив в одній із проблемних статей – «Задачі і метод історії літератури»: «Які панують відносини до заграниці? – ставить питання І. Франко і продовжує. – Поняття літератури національної не значить ще, щоб вона була виключна, шовіністична; противно, на полі літератури, думок і загалом духовного життя панує свобідна обміна. Але тут треба глядіти, що в даній добі добачаємо більшу або меншу самостійність, чи більше присвоюється чужого або більше витворюється свого; чи присвоєння є правдиве, чи тільки поверхове...»[11, с. 10].

Мета (Purpose). З'ясувати, з яких позицій виходив учений в оцінках названої проблеми, яких би літератур це не стосувалося. Розкрити візантійський «внесок» у становлення й розвиток нашої літератури, зважаючи на дуже «значну роль візантизму у всій духовній сфері України-Руси.

Методи (Methods). У статті використано елементи культурно-історичного й порівняльного методів, застосування яких забезпечило об'єктивно розкрити порушену літературознавчу проблему.

Результати (Results). Франкові міркування й оцінки візантійських впливів з'ясувати там паче цікаво, що в наукових колах України й не тільки її явище візантизму і його роль у світовій культурі отримали оцінки неоднозначні, у т.ч. й від різних істориків українського письменства (М. Грушевський, М. Возняк, С. Єфремов, М. Гнатишак, Б. Лепкий, Д. Чижевський, О. Білецький та ін.). Для багатьох із названих українських літературознавців, до тогож, позиції І.Франка у «візантійському питанні» ставали відправною точкою чи орієнтиром.

Проблеми візантійських впливів на українську (українсько-руську) літературу Іван Франко торкався у своїх працях досить часто і різнобічно. Відтак натрапляємо в його доробку і на ніби мимохідь кинуті оціночні фрази з цікавого нам питання, й міркування розлогіші, і цілі статті чи рецензії, присвячені візантійській літературі та її внескові в літературу українську.

Розповсюджена точка зору про те, що візантизм (будемо вживати це слово на позначення візантійських впливів усього широкого духовного спектру, в т. ч. й літератури) активно поширився в русько-українських землях після офіційного прийняття християнства в 988 році. Це загалом відповідає дійсності, якщо мати на увазі саме «активне поширення». Правда, натрапляємо в різних джерелах і на свідчення про існування на Русі християнських церков чи осередків до цієї дати. Варто пам'ятати і про ранішу спробу християнізувати Київську землю за князя Аскольда у 860 році, про що пишуть М. Брайчевський та інші вчені. Іван Франко загалом тримається схожих поглядів, більше того, в ряді статей зауважує й на багато ранішому ознайомленні наших предків з духовним потенціалом Візантії, відносячи ймовірні контакти до ранньовізантійських часів: «Ми знаємо,—пише вчений,—що ще в VI в. в візантійських військах служили слов'яни і дослугувалися вищих військових ступенів; були, певно, слов'яни і в цивільній службі і добивалися певної освіти,—значить, можливість знайти там слов'ян-учителів не була зовсім так рішуче виключена, як би се виходило зі слів проф. Брюкнера» [4, с. 387]. В іншій же праці І. Франко веде мову про дещо пізніші часи, але теж видимо до знаного дніпровського «купання» киян: «Нема сумніву, що в тім же дев'ятім віці у нас

робилися вже на полях книжок або на окремих листках перші літописні записки, які потім увійшли в Початкову літопись; в десятім віці руські купці певно почали з Болгарії привозити копії перших слов'янських книг, з якими знайомилася також Русь...» [15, с. 65]. Ще раз учений наголошує на «захожому елементі», який «вже в IX віці починає тут (в Україні-Русі – В. П.) відігравати роллю» [15, с. 374] у статті «Найстарші традиції культурного життя в Південній Русі».

Далі розглянемо ряд Франкових оціночних висловів і характеристик, даних візантизму (Франко інколи пише—«візантитизмові», «візантиністи») і його ролі в розвитку українсько-руської літератури й духовності.

Очевидно, що до активних розмислів над «візантійським питанням» Івана Франка, як і багатьох тогочасних європейських учених, спонукали праці німецького дослідника Карла Крумбахера, котрого наш письменник шанобливо і влучно називає «Нестором візантологів» [17, с. 441]. Саме опубліковані Крумбахером томи «Історії візантійської літератури» зумовили Франкову рецензійну статтю «Візантійська література», в якій указана праця німецького вченого отримує високу оцінку як «перший систематичний і критично оброблений звід усього того, що досі було зроблено для в'яснення і зроблення візантійської історії, літератури, штуки і науки...», котрий «сам по собі має дуже велику наукову вартість» [2, с. 186]. Досить показовий тут початок статті. У нім зовсім стисло, але конкретно і влучно Франко характеризує тогочасне, очевидно ж, загальноєвропейське, «докрумбахерівське» ставлення до візантизму. «Візантія! Візантійщина! Адже се мало що не лайка, а в усякому разі слово, котре мимоволі викликає в уяві виображення якоїсь мертвечини, чогось сухого, неприродного і закостенілого» [2, с. 184]. Зі статті проглядається й те, що і для самого Франка Крумбахерова праця була відкриттям, поміж рядків мимовільно проступає Франкове неофітство в цьому питанні. «Як бачимо, – пише він, – вплив Візантії на нас був далеко більший, ніж се ще донедавна допускали» [2, с. 185]. Власне, Франкова стаття «Візантійська література» кидає світло на чимало аспектів саме такого тогочасного сприймання візантизму, коли було і «згірдне відношення до історії і літератури Візантії», й ненауковість, і «несправедливість з нашого боку».

Крумбахерові праці зумовили й більшу увагу Франкову до візантійського письменства, і значно аналітичніші, об'єктивніші судження. «Спадщина Візантії така багата і розкинена по «вісім широкім обширі і по таких далеких закутках, що для її повного пізнання і докладнішої, наукової оцінки треба ще багато часу і праці. А поки ся праця не буде зроблена, поти й не можемо з чистим сумлінням відповісти на таке важне питання: що, властиво, ми завдячуємо Візантії в злім, а що в добрім?» [2, с. 185]. І в цій, і в деяких інших своїх працях Іван Франко навіть виявляє готовність до полеміки з тими, хто хотів би дивитися на візантизм «старим» поглядом, сам воліє пояснювати, захищати й популяризувати нові бачення проблеми. «Підношено іноді в докір Візантії, що вона дала нам із своїх скарбів тільки те пліхше, так сказати, вульгарне, церковне та ортодоксальне, а не дала тих скарбів старинної мудрості та культури, які мала сама і які були б мали силу і у нас запліднити уми та похнути їх на дорогу такої цивілізаційної праці, як се зробили в Італії і загалом Західній Європі, викликавши там добродійний рух, званий гуманізмом. Мені здається,—пише Франко,—що такі докори не оправдані. Візантія давала болгарам, потім сербам і русинам те, що вони шукали в ній, що було їм, так сказати, до дзьобу, що вони могли засвоїти, зрозуміти, що відповідало рівневі їх освіти і їх духовному зацікавленню...» [12, с. 72]. Тут же вчений мотивує і причини такої ситуації, бачачи їх, зокрема, і в тому, «що й у самій Візантії в ту пору хіба виїмкові одиниці цікавилися старою грецькою літературою, а найбільша часть її пам'яток припадала порохом у

монастирських та двірських бібліотеках, поки їх відтам не викопала цікавість венеціанців, генуезців та флорентійців, а далі жадоба зиску їх давніх властителів, що почали бачити в них покупки і дорогий товар» [12, с. 72]. Схожі думки висловлює І. Франко й у нарисі «Южнорусская литература», де окреслюється й коло запозичених з Візантії жанрів літератури та інших складників духовного життя) [19, с. 104–105].

Дещо відхилившись від основної лінії розмови, зауважимо, що і Франко в кількох випадках писав про добу Київської Русі й деякого пізнішого часу, як про епоху «переважаючого, хоч і не виключного, впливу Візантії», і характерними його рисами називав панування традиційності, літературного шаблону й імперсональності літературних творів) [1, с. 137]. Але, що важливо і що цікаво, Франкові певні претензії передовсім стосувалися не стільки самої Візантії і її спадщини, скільки вже наших, українсько-руських, тогочасних інтерпретацій запозиченого з Візантії. Так, візантійська літературна манера була підвладна традиційності й видимій шаблановості, але, за І. Франком, джерела такої манери слід шукати ще в часах занепаду грецької літератури, коли «отсей літературний шаблон, вироблений поганськими софістами доби упадку грецького письменства, а перейнятий і певно не поправлений християнськими агіографами, зробився з часом немов обов'язковим, стався якимсь гієратичним стилем... Він панує неподільно також у початках слов'янського письменства» [16, с. 20]. Так от, щодо неподільного панування шаблону «у початках слов'янського (у т. ч. й українсько-руського. – В. П.) письменства». Переданий візантійцям ще від пізньоантичної пори нахил до «шаблону», підсилений уже власне візантійською традицією, в давньоукраїнських запозиченнях був доведений ледь не до абсолюту, котрий уже межував зі шкідливістю чи й був нею. Така Франкова думка втілилася в рецензійній статті про «Историярусской литературы» О. Пипина, котрий, очевидно, мав схожі погляди. «Дуже некорисною для розвою Русі, – пише І. Франко, – була та обставина, що християнство принесене до нас із Візантії»; там церковні вчителі виступили проти глибокого зіпсуття пережитої, висококультурної суспільності. Перенесена живцем на Русь, їх проповідь не мала реального ґрунту, бо тут суспільність була примітивна і навіть не розуміла тих форм і явищ зіпсуття, про які говорили церковні моралісти. От тим-то їх проповідь, що в Візантії була живим протестом проти конкретних явищ, тут зробилася абстрактним нападом на всі, хоч би й невинні радості життя, на народні пісні, танці і празники, «робилася проповіддю абстрактного і безцільного аскетизму, відтягала найліпші сили від суспільної праці і віддалила письменство в самих його початках від дійсного життя і його інтересів» [3, с. 340–341]. На схожі по суті міркування Франка натрапляємо і в деяких інших його працях. Отже, наш учений не те що був далекий від гострих звинувачень на адресу візантизму і його «мертвотного» впливу, а навпаки, вказуючи на оці певні вироблені стереотипи в різних жанрах письменства, зокрема, агіографії, зазначав, що «не треба думати, що вина тут лежить спеціально на останніх століттях або на т.зв. візантизмі...» [6, с. 19].

Далі ж мусимо говорити про той справжній високий пієтет, котрий Іван Франко мав до класичного візантійського письменства. У статті «Візантійська література», а особливо ж у рецензії на працю Ю.Яворського «Духовний стих о грешной деве и легенда о нерожденных детях» учений знаходить чи не найвищі епітети задля оцінок різних жанрів літератури Візантія, котру, на жаль, з різних причин не змогли належно перейняти сусідні народи. «Між тими нібито безбарвними та нудними продуктами церковного письменства, – пише Франко в останній з названих праць, – стоять такі незрівнянні взірці стилю, як євангелія, такі архітвори епіки, як деякі апокрифи («Первоєвангеліє Якова», «Діяння ап[остола] Томи»); такі

віковічні взірці новелістики та психологічного майстерства, як відомі легенди про Марію Єгипетську, Олексія чоловіка божого, Євстахія Плакиду, Маріна, Віталія та ін., такі безсмертні взірці духовної лірики, як гімни та кондаки Романа Константинопольського та Андрія Критського! Хоч і як нам можуть бути і дорогі та цікаві ті паростки, що, прищеплені з тих високих взірців, вегетували або й досі вегетують на нашій ґрунті та в більшій або меншій мірі акліматизувалися до нього, все ж таки не забуваймо, що це лише дрібні крупинки з того великого скарбу літературних тем і форм, які принесло до нас християнство і яких ми досі ще далеко-далеко не використали вповні» [18, с. 38].

Звісно, що така ідейно-естетична потуга, якою була «захожа» візантійська література хай навіть у вигляді всього-на-всього «дрібних крупинок», не могла не позначитися на розвої українсько-руського оригінального письменства. Як те все було, і як воно інтерпретувалося у Франковому осмисленні, й поведемо далі мову.

Цікаво, що Іван Франко (а багато пізніше за ним і Д. Чижевський, деякі інші вчені) звернув увагу на такий собі псевдо візантизм – досить розповсюджене в києворуську пору явище, коли наші вітчизняні книжники й літератори, похристиянськи скромні і смиренні, завели «звичай видавати твори руських авторів за переклади з улюблених грецьких отців церкви, таких як Іван Златоуст, Василій, Григорій, Кирило і т.п...» [15, с. 70–71]. Ширше ж писав наш учений про роль і впливи візантійських перекладів як безпосередньо на давньоруську суспільність, так і на розвиток власне оригінальної нашої літератури. Багато цікавого в цьому плані матеріалу міститься у Франковій статті «Відгуки грецької і латинської літератур в українському письменстві», де автор послідовно простежує відповідні ремінісценції в різних жанрах – біблійних книгах, житіях, апокрифах, повістях тощо. Не забуває наголосити й на тій загалом негативній ноті в перекладацтві, коли на перекладачів надмірно тиснув авторитет запозичуваного автора і зумовлював «недоторканність тексту», що була «основним принципом перекладачів»: «Перекладали порабському, слово в слово! не раз навіть з повною втратою сенсу» [5, с. 247]. Вільніше поводитися перекладачі зі, сказати б, «неканонічними» жанрами і творами, серед яких був і найулюбленіший жанр Івана Франка в усій давній літературі–перекладній і своїй–апокрифи. «Апокрифи не мали цього німбу святості, перекладали їх вільніше, перероблювали і комбінували, стилізували у формі проповідей чи принагідних оповідань; одним словом, можна сказати, що на них розум православних слов'ян, а отже, і русинів, наче робив перші кроки літературної творчості» [5, с. 247]. Про заслуги апокрифічних творів у справі розвитку українського давнього письменства Франко пише і в ряді інших праць [14, с. 40], знаходячи, скажімо, «відгук апокрифічних оповідань в писаннях Данила Паломника і Івана Вишенського» [14, с. 40]. Формально-змістові чинники греко-візантійської літератури більшою чи меншою мірою позначилися, як зауважує вчений, і на літописах, і на Києво-Печерському патерикові, й на притчах [7, с. 424].

І в наступних століттях, навіть уже й тоді, коли внаслідок відомих суспільно-політичних і церковно-релігійних обставин духовна сфера України міняла концептуальний орієнтир з Візантії на Західну Європу, візантизм давав про себе знати в літературі. Франко це спостерігає і відзначає. Скажімо, маючи сталий науковий інтерес до постаті і творчості Івана Вишенського і присвятивши йому ряд ґрунтовних праць, він знаходить у спадщині знаменитого полеміста виразні ремінісценції з візантійських авторів. «Із творів Вишенського, – пише І.Франко, – ми можемо виробити собі деяке поняття про обсяг його лектури. Особливо сильне і глибоке враження зробили на нашого автора твори Діонісія Ареопагіта, котрого традиція вважала учеником апостола Павла...» [10, с. 185]. Тут зазначається, що

«Вишенський пильно читав письмо святе, з котрого особливий «плив мали на нього деякі старозавітні пророки (перший Ісаія) і святий Павло...». Природно, що визначення у Вишенського таких ось духовних симпатій візантійського походження допомогло й самому Франкові, й багатьом пізнішим ученим кваліфікувати непростий світогляд полеміста як переважно ранньохристиянський і, як для рубежу XVI–XII ст., переважною мірою утопічний («Бо його ідеал, – пише про І. Вишенського Д. Чижевський, – поза межами можливості: це загальний монастир для всього людства» [20, с. 424]). Очевидно, в цій частині свого духовного «я» Вишенський спирався на візантійську доктрину, з якої було вихолощено сам живий дух, про що писав І. Франко і на що ми вказували вище. Але тут ми маємо і на позір парадоксальну картину. Пишучи про поетикальні особливості послань І. Вишенського, зокрема, про дуже властиві полемістові «риторичні восклиці і запитання», які «не тільки не є пустими фразами, але являються особливим родом обрисовання і характеризування ситуації, ідей і фактів, і відзначаються не тільки оживленою формою драматичною, але також високоартистичною архітектурою...», І. Франко зауважує, що «форма ся не є, впрочім, оригінальним витвором Вишенського. Взірці її найшов він в літературі греко-церковній, в гімнах Єфрема Сіріна, в казаннях Іоанна Дамаскина, а особливо в акафістах, котрі становили найвищий, а у нас на Русі найпопулярніший ступінь розвою греко-візантійської гімнології церковної» [10, с. 202]. Отже, і тут відгомін візантизму, але вже не «пустих фраз», а живої художньої тканини. Отже, суть справи не в візантизмі як такому, а в принципах сприймання, трактування і трансформації запозиченого досвіду. Та ще, у випадку з Вишенським, звісно, в особливостях цього письменника, в естві якого зіткнулися дві супротивні течії: ренесансно-емоційний талант митця й омертвляючий аскетизм світоглядної думки ченця-пустельника.

Сліди візантизму знаходить Іван Франко і в літературі рубежу XVII–XVIII ст., коли наше письменство переживало не кращі часи й лишалося обіч магістрального простування європейських літератур. У такій атмосфері вчений спостерігає «досить живий письменський рух», котрий прагне реалізуватися в різних формах і охопити «якнайширший круг відомостей». «Правда, – пише І. Франко, – відомості сі застарілі супроти тодішньої європейської науки, відповіді не виходять з круга традиційної візантійщини або середньовікової схоластики, але сама форма–нова, стиль–простий, виклад приладжений до потреб навчених читачів і слухачів» [13, с. 218].

Тут же Франко дає високу оцінку ролі і значенню перекладних повістей того часу, найперше ж – «Александрії», котра «була найяскравішим, але не поодиноким прикладом» [12, с. 222] і «належала до тих творів, що в тім самім часі, в кінці XVII і на початку XVIII в., мали широку популярність на нашій території» [13, с. 221].

Висновки і перспективи (Discussion). Відтак мусимо ствердити, що Іван Франко, досить глибоко вникнувши в суть справи й осмисливши широке коло творів візантійського походження і сучасних йому праць новітніх візантологів, серед яких найавторитетнішим для нашого вченого бачився Карл Крумбахер з його «Історією візантійської літератури», присутньо ревізував на користь візантизму панівні в його часі більш чи менш нігілістичні оцінки візантійської духовної спадщини і її впливів на українсько-руське письменство. При всьому науковому об'єктивізмі його суджень, І. Франка цілком можна поставити в ряд переконаних провізантиністів, а його позиції в означеній проблемі такими, що поклалися в основу поглядів багатьох наступних істориків українського письменства.

Список літератури

1. Франко І. [План викладів історії літератури руської. Спеціальні курси. Мотиви] / Іван Франко // Франко І. Збір. творів : у 50-ти т. – К. : Наук. думка, 1984. – Т.41. Літературно-критичні праці (1890–1910). – С. 24–73.
2. Франко І. Візантійська література / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 29. Літературно-критичні праці (1893–1895). – С.184–194.
3. Франко І. А. Н. Пыпин. История русской литературы / Іван Франко // Там само, 1981. – Т.31. Літературно-критичні праці (1897–1899). – С.335–352.
4. Франко І. Alexander Brückner. Mystificationen. I. Die Wahrheit über die ... / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 35. Літературно-критичні праці (1903–1905). – С. 377–388.
5. Франко І. Відгуки грецької і латинської літератур в українському письменстві / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 30. Літературно-критичні праці (1895–1897). – С. 240–252.
6. Франко І. Переднє слово / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 31. Літературно-критичні праці (1897–1899). – С.9–176.
7. Франко І. Д. И. Абрамович. Исследование о «Киево-Печерском патерике» как историко-литературном памятнике / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 34. Літературно-критичні праці (1902–1905). – С. 421–425.
8. Франко І. Причинки до критики джерел деяких староруських пам'яток / Іван Франко // Там само, 1982. – Т. 37. Літературно-критичні праці (1906–1908). – С. 433–455.
9. Франко І. Притча про сліпця і хромця. Пам'ятка староруського письменства / Іван Франко // Там само, 1983. – Т. 39. Літературно-критичні праці (1911–1914). – С.88–94.
10. Франко І. Життя і характеристика Івана Вишенського / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 30. Літературно-критичні праці (1895–1897). – С. 177–211.
11. Франко І. Задачі і метод історії літератури / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 31. Літературно-критичні праці (1890–1910). – С.7–16.
12. Франко І. Історія української літератури. Часть перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського / Іван Франко // Там само, 1983. – Т. 40. Літературно-критичні праці. – С.7–373.
13. Франко І. Карпаторуське письменство XVII–XVIII вв. / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 32. Літературно-критичні праці (1899–1901). – С.207–230.
14. Франко І. Передмова (до видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів») / Іван Франко // Там само, 1983. – Т. 38. Літературно-критичні праці (1896–1911). – С.7–79.
15. Франко І. Початки південноруської літератури / Іван Франко // Там само, 1983. – Т. 40. Літературно-критичні праці. – С.64–81.
16. Франко І. Святий Климент у Корсуні. *Причинок до історії старохристиянської легенди* / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 34. Літературно-критичні праці (1902–1905). – С. 7–347.
17. Франко І. Екскурс І. Фотіїв «Міріобіблон» / Іван Франко // Там само, 1983. – Т. 40. Літературно-критичні праці. – С.441–460.
18. Франко І. Ю.Яворский. Духовний стих о грешной деве и легенда о нерожденных детях / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 36. Літературно-критичні праці (1905–1906). – С.33–39.
19. Франко І. Южнорусская литература / Іван Франко // Там само, 1981. – Т. 41. Літературно-критичні праці (1890–1910). – С.101–162.
20. Чижевський Д. Історія української літератури. – Тернопіль, 1994. – 427 с.

References

1. Franko I. [Plan vkladiv istoriyi literatury rus'koyi . Spetsial'ni kursy. Motyvy] / Ivan Franko // Franko I. Zibr . tvoriv : u 50-ty t . – K. : Nauk . dumka, 1984. – T. 41. Literaturno-krytychni pratsi (1890–1910). – S. 24–73.
2. Franko I. Vizantiys'ka literatura / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 29. Literaturno-krytychni pratsi (1893–1895). – S. 184–194 .
3. Franko I. A. N. Pypin . Istoriya rosiys'koyi literatury / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 31. Literaturno-krytychni pratsi (1897–1899). – S. 335–352 .
4. Franko I. Alekhsander Bruskhne. Mustificationen . I. Die Wahrheit prybery pomerty ... / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 35. Literaturno-krytychni pratsi (1903–1905). – S. 377–388 .
5. Franko I. Vidhuky hrets'koyi y latins'koyi literatur v Ukrayins'komu pis'menstvi / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 30. Literaturno-krytychni pratsi (1895–1897) . – S. 240–252 .
6. Franko I. Perednye slovo / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 31. Literaturno-krytychni pratsi (1897–1899). – S. 9– 176
7. Franko I. D. I. Abramovych. Doslidzhennya pro «Kyvevo- pechers'komu pateryku» yak istoryko-literaturnomu pam'yatnyku / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 34. Literaturno-krytychni pratsi (1902–1905). – S. 421–425 .
8. Franko I. Prychynky do krytyky dzherel Deyak starorus'kikh pam'yatok / Ivan Franko // Tam samo, 1982. – T. 37. Literaturno-krytychni pratsi (1906–1908). – S.433–455.
9. Franko I. Prytcha pro sliptsya y Kul'havtsyu . Pam'yatka starorus'koho pys'menstva / Ivan Franko // Tam samo, 1983. – T. 39. Literaturno-krytychni pratsi (1911–1914) . – S. 88–94.
10. Franko I. Zhyttya i kharakterystyka Ivana Vyshens'koho / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 30. Literaturno-krytychni pratsi (1895–1897). – S. 177–211.
11. Franko I. Zadachi y metod istoriyi literatury / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 31. Literaturno-krytychni pratsi (1890–1910). – S. 7–16 .
12. Franko I. Istoriya ukrayins'koyi literatury. Chastyna persha. Vid pochatkiv ukrayins'koho pys'menstva do Ivana Kotlyarevs'koho / Ivan Franko // Tam samo, 1983. – T. 40. Literaturno-krytychni pratsi. – S. 7–373 .
13. Franko I. Karpatorus'koho pys'menstvo XVII–XVIII vv. / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 32. Literaturno-krytychni pratsi (1899–1901). – S. 207– 230 .
14. Franko I. Peredmova (do vydannya «Apokryfy y lehendy z ukrayins'kykh rukopisiv») / Ivan Franko // Tam samo, 1983. – T. 38. Literaturno-krytychni pratsi (1896–1911). – S. 7 – 79.
15. Franko I. Pochatky pivdenorus'koyi literatury / Ivan Franko // Tam samo, 1983. – T. 40. Literaturno-krytychni pratsi. – S. 64–81 .
16. Franko I. Svyatyy Klyment u Korsuni. *Prychynok do istoriyi starokhristiyans'koyi lehendy* / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 34. Literaturno-krytychni pratsi (1902–1905). – S. 7– 347.
17. Franko I. Ekskurs I. Fotiyiv «Miriobiblon» / Ivan Franko // Tam samo, 1983. – T. 40. Literaturno-krytychni pratsi. – S. 441– 460 .
18. Franko I. YU. Yavors'kyy . Dukhovnyy virsh pro hrishnu divu i lehenda pro nenarodzhenykh ditey / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 36. Literaturno-krytychni pratsi (1905–1906). – S. 33– 39 .
19. Franko I. Yuzhnorusskaya literatura / Ivan Franko // Tam samo, 1981. – T. 41. Literaturno-krytychni pratsi (1890–1910). – S. 101–162 .
20. Chyzhevskyy D. Istoriya ukrayins'koyi literatury. – Ternopil', 1994. – 427 s.

Аннотация. На основе анализа многих литературоведческих трудов И. Франко в статье анализируются его суждения о влиянии византизма на разные сферы духовной жизни Киевской Руси, прежде всего на литературу того времени. Прежде всего отмечается то существенное внимание, которое украинский ученый уделял сравнительному подходу к оценке литературных явлений. В этом контексте И. Франко анализировал и оценивал явление византизма и его влияние на древнюю украинскую (украинско-русскую) литературу, при этом хорошо изучив и достаточно высоко оценив византологические исследования К. Крумбахера. Прежде всего И. Франко отметил византийское «присутствие» на Руси еще до принятия христианства. Во-вторых, вопреки господствующим в его время критическим суждениям относительно влияния византизма на нашу письменность И. Франко на основе конкретных явлений и фактов говорил о конструктивах того влияния. При этом он доказательно полемизировал с суждениями многих известных европейских и российских ученых.

Ключевые слова: Иван Франко, Византия, византизм, украинско-русская литература, сравнительные студии.

Abstract. The article focuses on I. Franko's judgments about the influence of Byzantinism on various spheres of spiritual life based on the analysis of many literary works by I. Franko. The paper considers the special attention paid by the Ukrainian scholar to the comparative approach to the assessment of literary phenomena. In this context, Franko analyzed and evaluated the phenomenon of Byzantinism and its influence on the ancient Ukrainian (Ukrainian and Russian) literature; he studied and highly appreciated K. Krumbacher's research of Byzantinism. First of all, Franko noted Byzantine «presence» in Russia before the adoption of Christianity. Secondly, Franko stressed constructive influence of Byzantinism on our writing on the basis of concrete phenomena and facts contrary to the ruling critical judgments of that time. He convincingly argued with the judgments of many well-known European and Russian scientists.

Introduction. An authoritative and insightful researcher of the ancient Ukrainian writing, Ivan Franko, of course, could not ignore such an important problem in an every study of the literature, which are interliterary relations and influences.

Purpose. To find out, what positions the scientist took into consideration according to the mentioned problem, which literatures it would concern. To prove the Byzantine "contribution" to the formation and development of our literature, considering the very "important role of Byzantine in all spiritual realm of Ukraine- Rus".

Methods. In this article, the elements of the cultural and historical and comparative methods were used in the article, the application of which provided the objective disclosure of the literary problem.

Results. It is interesting to figure out Franko's considerations of byzantine influences. In the scientific circles of Ukraine, and not only the phenomenon of Byzantium and its role in the world culture got ambiguous assessments, in particular among various historians of Ukrainian literature (M. Hryshevskiy, M. Wozniak, S. Yefremov, M. Gnatyshak, B. Lepkyi, D. Chizhevsky, O. Biletskyi, etc.). For many of these Ukrainian specialists (scholars) in literature the position of the Ivan Franko in the Byzantine question "became the starting point or guideline".

Ivan Franko often and comprehensively touched the problems of Byzantine influences on Ukrainian (Ukrainian-Russian) literature in his writings. Afterwards in his work we come across the evaluation phrases of the issues, and wider considerations and the articles or reviews that are dedicated to Byzantine literature and its contribution in the Ukrainian literature.

Obviously, that the works of German researcher Karl Krumbacher motivated Ivan Franko, like many other contemporary European scientists to think over the Byzantine issue. The published volumes of "History of Byzantine literature" caused Franko's critique article

"Byzantine literature". From the article it is observed that for Frank Krumbacher the work was the discovery, Franko's new style spontaneously emerges in this issue.

It was works of Krumbacher that led to more attention of Franko to byzantine authorship and considerably analytical objectives. Certain claims of Franko primarily concerned not only the Byzantine Empire and its heritage, but ours, Ukrainian-Russian, of that time interpretations the borrowed from Byzantium. Thus, the Byzantine literary manner was dependent from traditional and visible banality, but, according to I. Franko, sources of such manner should be found in times of decline of Greek literature. The inclination to "template" transmitted to the Byzantines since the late antique time, which was reinforced by the Byzantine tradition, in Ancient Ukrainian borrowings it was brought almost to absolute, which already bordered with a harmfulness. This idea of Franko was embodied in the review article about "The history of Russian literature" by A. Pypin, which apparently had similar views. The scientist was not far from incisive accusations against Byzantium and its "deadening" effect, but rather pointing to these specific stereotypes in different genres of literature, particularly hagiography, he noted that "we should not think that the fault here lies specifically in the last century or so-called Byzantium ... " [5, c. 19].

It is interesting that Ivan Franco (and much later after him and D. Chizhevsky, some other scientists) paid attention to such a pseudobyzantism is quite common phenomenon in the Kiev Rus times. More broadly our scientist wrote about the role and influences of the Byzantine translations as directly on the Old Russian public, and on the development of its own original literature. Many interesting things of this sort are contained in the Franko's article "Echoes of Greek and Latin literature in Ukrainian literature", where the author consistently examines the relevant reminiscences in various genres – biblical books, hagiography, apocrypha, stories, etc. He did not forget to underline the generally negative point in the translation, when translations were under pressure of the foreign authors' authority and it predetermined "the integrity of the text," which was "the basic principle of the interpreting".

And in the next century, even when well-known socio-political and religious circumstances of the church spiritual sphere in Ukraine was changed by the concept of Byzantium landmark on Western Europe, Byzantium left its mark in the literature. Franko mentioned it. Traces of Byzantium were found in the literature of the seventeenth and eighteenth centuries by Ivan Franko, when our writing experienced hard times and remained out of the development of the main European literature. In such an atmosphere the scientist was observing "a quite lively writers' movement", aimed to be realized in different forms and cover "the widest possible range of information."

Conclusions and Prospects (Discussion). To sum up, we have to admit that Ivan Franko, having touched the bottom line very deeply and comprehended a wide range of Byzantine origin works and contemporary works of modern Byzantine, including the most authoritative for our scientist's vision Karl Krumbacher and his "History of Byzantine Literature", he made a significant revision of the Byzantium domination of his time, more or less neglecting the assessment of the Byzantine spiritual heritage and its influence on Ukrainian-Russian writing. According to all his objective scientific judgments, Franko is possible to be put in a number of assured Byzantium-lovers, and his position in the definite problem made a basis for the many historians' views of Ukrainian literature.

Keywords: Ivan Franko, Byzantium, Byzantinism, Ukrainian and Russian literature, comparative studios